

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 35, Issue 4, No.96, Winter 2024, pp 83-104

Received: 17.07.2024 Accepted: 12.11.2024

Research Paper

Scrutinizing Generation Z's Interpretation of Social Justice: A Case Study in Khomeinishahr, Iran

Akbar Zare Shahabadi *

Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

a_zare@yazd.ac.ir

Alieza Asgari

M.A., Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

a.asgarea@gmail.com

Reza Javadian

Associate professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

javadian@yazd.ac.ir

Introduction

Social justice refers to the equitable distribution of societal resources among all individuals, emphasizing fairness and equality across social, economic, and political domains. This concept focuses on the mechanisms by which societies allocate resources, including material goods, as well as social benefits, rights, and protections (Chapin, 2017). Nadiry and Shakoori (2011) highlight that generational differences significantly influence perceptions of social justice, overshadowing factors, such as gender, class, and education. An Ipsos survey conducted across 29 countries reveals that young people are more likely than previous generations to view inequality as a pressing issue in their nations. They also perceive their gender as one of the most discriminated groups today. Moreover, the belief that personal success relies on merit and effort is more prevalent among older generations, whereas Generation Z exhibits the least faith in this notion. This generation places a heightened focus on discrimination against women compared to earlier cohorts (Taylor, 2024). The present study examined Generation Z's experiences with social justice, explored their interpretation of the concept, and investigated their proposed solutions for achieving social justice on a societal level.

Materials & Methods

This research employed a qualitative phenomenological approach and was conducted in Khomeinishahr, Isfahan, in 2023. The city was chosen due to the researcher's familiarity with the area, which was anticipated to facilitate data collection by minimizing participant resistance. The inclusion criterion was based on the Cambridge Dictionary's definition of Generation Z, encompassing individuals born between 1998 and 2008.

To ensure a diverse sample, a purposive sampling strategy with maximum variation was implemented. Participants were selected from various socioeconomic backgrounds and neighborhoods throughout the city to capture a wide range of cultural and economic perspectives. Additionally, individuals from all birth years within the specified range and from different genders were included. Data collection continued until saturation was achieved with a total of 16 in-depth interviews conducted.

Discussion of Results & Conclusion

The findings revealed that Generation Z faced a wide range of discriminatory experiences across various contexts. In the economic sphere, they encountered discriminatory practices that resulted in disparities related to livelihood, employment, and socioeconomic status. Within families, common experiences of discrimination included parental favoritism among siblings or grandchildren, as well as restrictions placed on daughters. However, the most significant instances of discrimination occurred within educational systems, spanning from primary to tertiary education. Participants particularly highlighted university entrance examinations and the national university entrance exam, viewing the quota system and special privileges granted to certain individuals in these contexts as discriminatory and unjust.

Generation Z advocated for a dual approach to social justice, which encompassed both primary equality and secondary entitlement. This perspective formed the

* Corresponding author

Zare Shahabadi, A., Asgari, A., & Javadian, R. (2024). Scrutinizing generation z's interpretation of social justice: A case study in Khomeinishahr, Iran. *Journal of Applied Sociology*, 35(4), 83-104. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.142155.2534>

foundation of a "dual-aspect social justice" framework. They asserted that all individuals should possess equal intrinsic value, have access to a minimum standard of living, enjoy equality before the law, and be afforded equal opportunities for growth. Furthermore, they emphasized the importance of supporting those in greater need to create a more level-playing field. In addition, Generation Z believed that merit and effort were essential for achieving valuable positions and outcomes. They argued that individuals should receive equal pay for equal work, regardless of gender, provided they possess similar skills and exert equivalent effort. However, to encourage growth and competition, rewards should reflect varying levels of competence. They advocated for a minimum wage and a narrow wage gap, insisting that competencies should be the primary determinants of rewards and resources, free from special privileges, such as nepotism or quotas.

In summary, Generation Z's understanding of social justice primarily aligned with the principles of need-based and equal distribution. However, when it came to achieving outcomes, their perspective shifted towards fairness and merit-based distribution. As a result, the existing paradigms and theories of social justice failed to fully encapsulate Generation Z's unique viewpoint. This research introduced the concept of "dual-aspect social justice" to better reflect their beliefs.

Participants proposed a variety of strategies to promote social justice within society. These strategies included reforming governance through legal changes, adopting practices from countries that had effectively addressed social justice issues, removing certain officials, and implementing a merit-based system for appointing competent and just leaders. Additionally, some participants advocated for

broader systemic changes within the political framework, suggesting that revolution and a change in the political regime might be necessary to achieve justice. This perspective was particularly pronounced among the male participants in this generation.

Another essential change was democratization. It was necessary that rulers and those in power acknowledge the people's right to protest, ensure that laws were enacted by the people without coercion, and take the public's desires into account when making decisions. Individuals could also promote social justice through civil actions, such as civil disobedience, assisting the disadvantaged, and organizing demonstrations. In addition to these points, cultural transformation was crucial for fostering social justice. By prioritizing education and cultivating a culture rooted in justice and anti-discrimination, the society could work towards achieving social justice. Furthermore, individuals had to commit to personal change and uphold principles of justice in their daily lives.

In conclusion, Generation Z informed by their experiences with discrimination and existing definitions of social justice presented a novel and eclectic interpretation that blended elements of equality and meritocracy. This generation had faced inequities in various aspects of their lives, experiencing discrimination within families, schools, and society. To address these injustices and realize their vision of "dual-aspect social justice", they advocated for reforms in governance and public culture, expansion of democracy, and active civic engagement.

Keywords: Social Justice, Z Generation, Inequality, Discrimination, Phenomenology.

مقاله پژوهشی

واکاوی تفسیر نسل Z از عدالت اجتماعی (مطالعه موردی خمینی شهر اصفهان)

اکبر زارع شاه‌آبادی* ، استاد، بخش جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

a_zare@yazd.ac.ir

علیرضا عسگری، کارشناس ارشد، بخش جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

a.asgarea@gmail.com

سیدرضا جوادیان، دانشیار، بخش جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

javadian@yazd.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش، واکاوی تفسیر نسل Z از مفهوم عدالت اجتماعی است. این پژوهش با راهبرد کیفی و روش پدیدارشناسی در سال ۱۴۰۲ در خمینی شهر اصفهان انجام گرفت که در آن، ۱۶ نفر از متولدین سال‌های ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۷ ساکن خمینی شهر از طریق روش نمونه‌گیری در دسترس و هدفمند و با حداکثر تنوع انتخاب شدند و با آنها مصاحبه عمیق انجام گرفت. فرایند نمونه‌گیری تا دستیابی به اشباع ادامه یافت. پس از آن، داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند که ۹ مقوله فرعی در قالب ۳ مقوله اصلی از آنها استخراج شد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که مشارکت‌کنندگان تجاری از تبعیض اقتصادی، تبعیض در خانواده و همچنین تبعیض در تحصیل به همراه دارند که موجب بروز مفهومی از عدالت اجتماعی با عنوان «عدالت اجتماعی دویخشی» در میان آنان شده است. نسل Z برای گسترش عدالت اجتماعی راهکارهای متنوعی را شامل تحول حکمرانی، تحول فرهنگی، دموکراتیزاسیون و کنشگری مدنی مطرح نمودند. به شکل کلی می‌توان بیان کرد که نسل Z با بهره‌گیری از تجربه‌های شخصی تبعیض‌آمیز و همچنین تعاریف موجود درباره عدالت اجتماعی، تفسیری جدید و التقاطی از مفهوم عدالت اجتماعی ارائه می‌کنند که ترکیبی از برابری و استحقاق است و به دنبال گسترش آن در جامعه از طریق تحولات فرهنگی و سیاسی و همچنین کنش‌های فردی هستند.

واژه‌های کلیدی: عدالت اجتماعی، نسل Z، نابرابری، تبعیض، پدیدارشناسی

* نویسنده مسئول:

زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ عسگری، علیرضا و جوادیان، سید رضا. (۱۴۰۳). واکاوی تفسیر نسل Z از عدالت اجتماعی (مطالعه موردی خمینی شهر اصفهان). جامعه‌شناسی کاربردی،

۳۵(۴)، ۸۳-۱۰۴. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.142155.2534>

مقدمه و بیان مسئله

اصطلاح عدالت اجتماعی به توزیع عادلانه منابع اجتماعی بین همه مردم و نیز برابری و انصاف در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اشاره دارد. این اصطلاح بر ابزارهایی تمرکز دارد که جوامع منابع خود را که شامل کالاهای مادی و همچنین مزایای اجتماعی، حقوق و حمایت‌ها است، از طریق آنها تخصیص می‌دهند (Chapin, 2017). این مفهوم و چستی آن از دیرباز دغدغه انسان‌ها بوده و اندیشمندان علوم مختلف را در پی فهم چستی آن به کنکاش واداشته است. جدل بر سر مفهوم عدالت اجتماعی و چگونگی اجرا و پیاده‌سازی آن در سطح جوامع مختلف منجر به پیدایش نظریه‌های مختلف در این زمینه شده است.

در کشور ما هم مفهوم عدالت اجتماعی مناقشه‌برانگیز بوده است و بحث‌های مختلفی را در جوامع علمی، سیاسی و در بطن جامعه به دنبال داشته است. ندیری و شکوری (۱۳۹۰) اذعان می‌کنند که اثر تفاوت نسلی در برداشت از عدالت اجتماعی بیشتر از سایر مؤلفه‌هایی نظیر جنسیت، طبقه و تحصیلات است. نتایج پیمایش بنیاد ایپسوس^۱ در میان ۲۹ کشور بیان می‌کند که جوانان بیشتر از نسل‌های قبل از خود باور دارند که نابرابری موضوع مهم کشورشان است. آنها همچنین فکر می‌کنند که جنسیت خودشان از یکی گروه‌هایی است که امروزه با بیشترین تبعیض روبه‌رو است. باور به اینکه موفقیت شخصی وابسته به شایستگی و تلاش است، بیشتر در میان نسل‌های قدیمی‌تر رایج است تا میان نسل‌های جوان و کمترین میزان این باورمندی در میان نسل Z است. همچنین نسل Z بیشتر از نسل‌های پیش از خود به تبعیض علیه زنان تأکید دارد (Taylor, 2024). براساس تعریف فرهنگ لغت کمبریج^۲ نسل Z به متولدین اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی و اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی اطلاق می‌شود. میلر^۳ (1992) و سویفت^۴ و همکاران (1995) به نقل از ویسر^۵ (2001) درباره اهمیت

پژوهش درباره ادراک و نگرش به عدالت اجتماعی عنوان می‌کنند که تلاش برای درک تجربی از عدالت اجتماعی به توسعه مفهوم عدالت اجتماعی کمک می‌کند. چنین تلاشی نه تنها مطلوب است، بلکه در واقع در توسعه نظریه عدالت اجتماعی به‌عنوان راهنمای عمل برنامه‌ریزی ضروری است.

باتوجه به اینکه این باورتوسط بنیاد ایپسوس در کشورهای مختلف بررسی شده و جهانی است می‌توان آن را به جامعه هدف این پژوهش نیز تعمیم داد که برداشت نسل‌ها در شهر بررسی شده هم متفاوت است؛ بنابراین، در این پژوهش تفسیر نسل Z از مفهوم عدالت واکاوی شده است. شناخت و فهم چستی مفهوم عدالت اجتماعی در میان نسل Z می‌تواند به مددکاران اجتماعی، جامعه‌شناسان، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کمک کند که در برنامه‌ها، اقدامات و سیاست‌های خود به نگرش شهروندان نسل جدید به عدالت اجتماعی توجه کنند تا از این طریق بتوانند ضمن برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تر و مبتنی بر شواهد، مشارکت شهروندان را در این برنامه‌ها و سیاست‌ها جلب کنند و به این سبب، موجب کارایی بیشتر و بهتر این برنامه‌ها و سیاست‌ها شوند و در نهایت بتوان به عدالت تصدیق‌شده این نسل به‌عنوان شهروندان نوظهور دست یافت. پژوهش حاضر، تجربه‌های نسل Z را از عدالت اجتماعی بررسی می‌کند، تفسیر ایشان را از مفهوم عدالت اجتماعی واکاوی می‌کند و در نهایت راهکارهای ایشان را برای دستیابی به عدالت اجتماعی در سطح جامعه مطالعه می‌کند.

چارچوب مفهومی

هگل^۶، عدالت را آن چیزی می‌داند که دولت می‌گوید. در مقابل او برتراند راسل^۷، هیوم^۸ و ویلی^۹ اکثریت را ملاک قرار داده‌اند و بیان کرده‌اند که عدالت چیزی است که وجدان جمعی یا اکثریت قاطع مردم، آن را عدالت بداند. راسل می‌گوید عدالت امری است

⁶ Hegel

⁷ Bertrand Russell

⁸ Hume

⁹ Willy

¹ Ipsos

² Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus

³ Miller

⁴ Swift

⁵ Visser

موقعیت‌های خاص تعلق می‌گیرد: ۱- اهمیت کارکردی و وظیفه (نادربودن موقعیت از نظر کارکردی و میزان وابستگی سایر موقعیت‌ها به این موقعیت)؛ ۲- کمیابی افراد مستعد در انجام وظیفه یا میزان آموزش لازم. در نتیجه قدرت و امتیاز یک موقعیت به دلیل اهمیت کارکردی و کمیابی پرسنل در دسترس برای آن موقعیت خاص است (هورست، ۱۳۹۸). در جامعه‌ای که در آن رقابت آزاد وجود دارد، افرادی که منابع یکسانی به جامعه می‌دهند، در برابر آن دستمزدی دریافت می‌کنند. هرچقدر فرد منابع بیشتر و ارزش بیشتری به کارفرمای بالقوه بدهد، خدمت و دستمزد بیشتری را تقاضا می‌کن. (هورست، ۱۳۹۸ به نقل از Thurow, 1969; Leftwich, 1977)؛ بنابراین، عواملی مانند آموزش، مهارت‌ها و هوش، مؤلفه‌های بهره‌وری هستند که در تعیین دستمزدهای فرد نقش مهمی دارند (هورست، ۱۳۹۸ به نقل از Thurow, 1969).

ارسطو (۱۳۵۸) در کتاب سیاست خود، مفهوم عدالت توزیعی را بیان می‌کند. به دید ارسطو، عدل توزیعی این است که افراد در جامعه نباید مطلقاً برابر باشند، بلکه باید متناسب با سهم ایشان در خدمت به اجتماع شایستگی ایشان تعیین گردد. ارسطو خدمت به جامعه را فضیلت محسوب می‌کند و هرگونه معیار دیگر در تعیین شایستگی افراد برای برخورداری از مناصب حکومتی را بی اعتبار می‌شمارد. رویکرد توزیع پاداش‌ها و مزایا بر طبق انصاف، توزیع را به استحقاق‌هایی مرتبط می‌سازد که از کنش‌هایی نظیر کار سخت سرچشمه گرفته باشد (سالارزاده امیری و حسینی، ۱۳۸۷). مطابق با نظر آدامز^۶ (1963) یک موقعیت منصفانه موقعیتی است که برون‌داد افراد با درون‌داد آنها متناسب باشد. افراد در سازمان و جامعه درون‌دادهای خود را از قبیل سطح تحصیلات و استعداد با برون‌دادی که به دست می‌آورند، از قبیل ترفیع و میزان درآمد با افراد دیگر در موقعیت‌ها، سازمان‌ها و جوامع دیگر مقایسه می‌کنند و اگر در این مقایسه دریابند که بین برون‌داد و درون‌داد آنها و دیگران تناسب وجود ندارد، احساس بی‌عدالتی خواهند کرد (سالارزاده امیری و حسینی، ۱۳۸۷). این حالت با نظریه‌های محافظه‌کارانه از قبیل نظریه سرمایه انسانی و کارکردگرایی منطبق

که اگر اجرایی شود، کمترین نارضایتی را ایجاد کند (کاتوزیان، ۱۳۸۶). معنای عدالت نزد مردم تا آنجا اهمیت دارد که ارسطو^۱ (۱۳۵۸) تفاوت دیدگاه مردم از عدالت را یکی از دلایل مهم انقلاب‌ها برمی‌شمارد و بیان می‌کند که گرچه همه مردم در ضرورت برابری نسبی و دادگری هم‌عقیده هستند، ولی از دادگری و برابری معنای یکسانی را درک نمی‌کنند.

مرکز عدالت اجتماعی و اقتصادی^۲ (2005) بیان می‌کند که اصطلاح عدالت اجتماعی بیانگر عدالت اقتصادی نیز هست و عدالت اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کند: «فضیلت اخلاقی است که ما را به سمت تعاملات انسانی سازمان یافته‌ای که به آن نهاد می‌گوییم، هدایت می‌کند. هنگامی که نهادهای اجتماعی به شکل عادلانه سازمان یافتند، امکان دستیابی به چیزی را می‌دهند که هم از دید فردی و هم در ارتباطان با دیگران برایمان مفید است. همچنین عدالت اجتماعی بر عهده یکایک ما مسئولیت فردی قرار می‌دهد تا با دیگران برای ایجاد و بهبود نهادهایمان به عنوان ابزاری برای رشد شخصی و اجتماعی همکاری کنیم.» (گلیکن، ۱۳۹۲).

بنا به نظر راسینسکی^۳ (1987) عدالت در نظر اندیشمندان به چهار شکل است: نخست توزیع براساس شایستگی یا فردگرایی اقتصادی؛ دوم، توزیع بر اساس انصاف؛ سوم، توزیع بر اساس نیاز و چهارم، توزیع بر اساس توزیع برابر (سالارزاده امیری و حسینی، ۱۳۸۷).

مطابق نظر جان استوارت میل عدالت اجتماعی یا عدالت توزیعی یعنی اینکه جامعه باید رفتار یکسان با تمام کسانی داشته باشد که شایستگی یکسانی دارند (غنی‌نژاد، ۱۳۷۹). کینگزلی دیویس^۴ و ویلبرت مور^۵ (1945) نظریه خود را در چارچوب کارکردگرایی بیان کردند. دیویس و مور وجود قشربندی در جوامع و دلیل رتبه‌بندی متفاوت در نظام پاداش‌ها را در یک جامعه بیان می‌کنند. دیویس و مور دو معیار را برای تعیین میزان پاداش‌هایی معین کردند که به

¹ Aristotle

² The Center for Economic and Social Justice

³ Rasinski

⁴ Kingsley Davis

⁵ Wilbert E. Moore

⁶ Adams

شامل آزادی از سرکوب روانی و آسیب جسمانی می‌شود (اسحاقی و احمدیه، ۱۳۹۹).

۲- نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی به‌گونه‌ای سامان یابند که از این نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی: الف) محرومین بیشترین نفع را داشته باشند (اصل تفاوت)؛ ب) به مشاغل و مناصبی متصل باشند که از نظر فرصت در شرایط برابر و منصفانه به روی همه گشوده باشند (اصل فرصت برابر).

از دیدگاه رالز، اصل آزادی بر اصل دوم اولویت دارد. یعنی آزادی تعریف‌شده در اصل اول را نمی‌توان فدای منافع اجتماعی و اقتصادی کرد (هزارجریبی، ۱۳۹۰). رالز همچنین معتقد است که توزیع نابرابر منابع به این دلیل است که چنانچه منابع به‌طور برابر توزیع شود، افراد با توانایی‌های زیاد خود کار نخواهند کرد و در نتیجه منابع کمتری از طریق مالیات‌ها در دسترس فقیرترین افراد قرار خواهد گرفت (فابر ۱۳۹۰) به نقل از اسحاقی و احمدیه، ۱۳۹۹). رالز با این توصیف، در حقیقت برای برابری فرصت‌ها امتیازاتی به برخی افراد مستعد می‌دهد تا بتواند بیشترین سود را (از طریق مالیات‌ها) برای افراد کم‌توان ایجاد کند و این‌گونه اصل برابری فرصت را به اصل تفاوت ترجیح و در اولویت قرار می‌دهد و پذیرش اصل تفاوت راهی برای رسیدن به فرصت برابر شناخته می‌شود (اسحاقی و احمدیه، ۱۳۹۹).

برداشت عدالت به معنای مساوات‌طلبی را در اندیشهٔ روسو^۳، مارکس^۴ و انگلس^۵ می‌توان مشاهده کرد (افروغ، ۱۳۹۰). زاهدی‌اصل (۱۴۰۰) به نقل از قابل (۱۳۸۳) یکی از تعبیر عدالت از نگاه مددکاری جامعه‌ای را ایجاد فرصت‌های برابر و برطرف کردن یا کاهش فاصله‌ها و متعادل کردن زندگی برمی‌شمرد. همچنین از نگاه فمینیسم^۶، یکسان‌نگاری جنسی ارزش پایهٔ عدالت است (واعظی، ۱۳۸۳). بنابر نظر بهیمر او رامجی آمبدکار^۷ عدالت اجتماعی دارای سه مؤلفهٔ آزادی، برابری و برادری است. اولین جزء، آزادی است. دومین مؤلفهٔ عدالت

است که عنوان می‌کنند که افراد باید آنچه را از جامعه برداشت کنند که به آن می‌دهند (هورست، ۱۳۹۸).

مطابق رویکرد سوسیالیستی عدالت اجتماعی، عدالت اجتماعی آن است که همهٔ مردم در هر وضع و شرایطی که هستند و به هر شکلی که در جامعه عمل می‌کنند و هر استعدادی که دارند، باید عیناً همانند یکدیگر زندگی کنند و هرکس باید به اندازهٔ استعدادش کار کند، ولی باید به اندازهٔ نیازش درآمد داشته باشد. در واقع ملاک توزیع در جامعهٔ اتویایی مارکس، نیازهای افراد است و نه شایستگی‌هایی که مبتنی بر استعداد طبیعی به دست می‌آورند (سالارزاده امیری و حسینی، ۱۳۸۷). جان رویمر^۱ (۱۳۸۲) در کتاب برابری فرصت، این اعتقاد را بیان می‌کند که باید عرصهٔ بازی هم‌سطح گردد؛ به این معنا که جامعه باید آنچه را که در توان دارد، در راستای هم‌سطح کردن عرصهٔ بازی به‌کار گیرد و منظور از آن، ایجاد موقعیتی در جامعه است که در آن همهٔ افراد از فرصت‌های برابر برخوردار باشند. وی معتقد است هم‌سطح کردن عرصهٔ بازی مستلزم این است که کمبود کسانی را که از سبدهای پست‌تری از منابع درونی برخوردار هستند با یک پیمانۀ اضافی از منابع بیرونی جبران شود (حاتمی‌نژاد و راستی، ۱۳۸۵). جان رالز^۲ (۲۰۰۹) یکی از نظریه‌پردازانی است که بر اصل نیاز تأکید زیادی دارد. هدف رالز ارائهٔ مفهومی از عدالت است که نظریهٔ مشهور قرارداد اجتماعی را بسط و اعتلا دهد. او این‌گونه بیان می‌کند که اصول عدالت اجتماعی برای ساختار اساسی جامعه موضوع توافق اولیه است.

رالز دو اصل را برای عدالت نام می‌برد:

۱- هر شخص باید در دسترسی به گسترده‌ترین نظام جامع آزادی‌های اساسی حق برابر داشته باشد، به‌گونه‌ای که آزادی با دیگران منافاتی نداشته باشد (اصل آزادی) (هزارجریبی، ۱۳۹۰). آزادی‌های اساسی که رالز در نظر دارد، همان آزادی‌های اساسی هستند که نوعاً در رویکرد لیبرالی به فلسفهٔ سیاسی می‌توان یافت؛ حق رأی و حق اشتغال در مناصب عمومی، آزادی بیان و اجتماعات، آزادی اندیشه، آزادی وجدان و آزادی شخصی که

³ Rousseau

⁴ Marx

⁵ Engels

⁶ Feminism

⁷ Bhimrao Ramji Ambedkar

¹ Roemer

² Rawls

نمونه، دیوید میلر^۲ سه اصل را برای عدالت اجتماعی نام می‌برد: نخست، عدالت براساس نیازها به معنای توزیع منابع مادی براساس نیازها با تأکید بر نیازهای اساسی؛ دوم، عدالت براساس حقوق به معنای تساوی در برابر قانون و رعایت حقوق انسان‌ها و سوم، عدالت براساس شایستگی‌ها به معنای آنکه هرکس در جایگاه و موقعیتی قرار بگیرد که شایستگی آن را دارد (زاهدی‌اصل، ۱۴۰۰ به نقل از سیم‌پر، ۱۳۷۸).

با مرور بر نظریه‌های موجود در باب عدالت اجتماعی می‌توان گفت که دیدگاه‌های مختلف و گاهی متضاد در این باره وجود دارد که ناشی از زاویه‌های متفاوت نگرش به مبحث عدالت اجتماعی است. اقتصاددانان و نظریه‌پردازانی که دیدگاهی اقتصادی به عدالت اجتماعی دارند، تأکید بیشتری بر شایستگی و فردگرایی دارند. در مقابل، جامعه‌شناسان و متخصصین اجتماعی دیدگاهی جمع‌نگر به عدالت اجتماعی دارند و مصلحت عمومی را مقدم بر مصلحت شخصی قلمداد می‌کنند. این دیدگاه‌ها را براساس وجه افتراق آنها می‌توان در چهار پارادایم توزیع برابر، توزیع براساس نیاز، توزیع براساس شایستگی و توزیع براساس انصاف طبقه‌بندی کرد. همچنین براساس نظر ترنر (1986) می‌توان گفت که عدالت اجتماعی در چهار بخش مختلف بررسی می‌شود: عدالت در ارزش‌گذاری انسان‌ها، عدالت در شرایط اولیه رشد، عدالت در دسترسی به فرصت‌های رشد و در نهایت عدالت در دستیابی به پیامدها و نتایج.

معمولاً یک نسل را با عنوان گروه سنی بیان می‌کنند که شامل افرادی هم‌سن است که در مکانی مشابه زندگی می‌کنند و دارای تجربه‌های زندگی، تاریخی و اجتماعی مشابه هستند (دلخواه و همکاران، ۱۳۹۹ به نقل از Mannheim, 1970). مطابق بر تعاریف دیکشنری کمبریج، «بیبی بومرها»^۳ افرادی هستند که در دوران ازدیاد ولادت‌ها پس از جنگ جهانی دوم بین سال‌های ۱۹۴۷ تا ۱۹۶۰ میلادی به دنیا آمده‌اند. پس از آن، نسل X هستند که به متولدین دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی

اجتماعی برابری است. این بدان معناست که همه انسان‌ها از یک ذات هستند، همه انسان‌ها باهم برابر هستند و همه از حقوق اساسی و آزادی برابر برخوردار هستند. سومین مؤلفه عدالت اجتماعی برادری است. به نظر او، فردگرایی همیشه وجود دارد و موجب هرج و مرج در جامعه می‌شود؛ زیرا افراد به دلیل منافع خاص خود به گونه‌ای رفتار می‌کنند که منفعت دیگران را نادیده می‌گیرند و در نتیجه یک خود غیراجتماعی و حتی ضداجتماعی ایجاد می‌کنند. ولی در مقابل، در اصل برادری، فرد را وادار می‌کند که خود را با خیر و صلاح دیگران بشناسد؛ در نتیجه خود را در حال رقابت و مبارزه با دیگران نمی‌بیند و این برادری است که از ایجاد هرج و مرج در جامعه جلوگیری می‌کند و به حفظ نظام اخلاقی در میان انسان‌ها کمک می‌کند (Block-4 Social Justice, 2018).

برایان ترنر^۱ (1986) در کتاب *برابری خود چهار نوع برابری اساسی را مشخص می‌کند که عبارت‌اند از:*

۱- برابری انسان‌ها: دیدگاهی است که بیان می‌کند اساساً همه ما یکسان هستیم و در جایگاه انسان از ارزش برابری برخوردار هستیم؛

۲- برابری فرصت‌ها: باوری است که دسترسی به غایات ارزشمند را برای همه انسان‌ها آزاد قلمداد می‌کند؛ یعنی هر فردی توانایی رسیدن به موقعیت‌های ارزشمند را دارا است و ممانعی بر سر راه او قرار ندارد؛

۳- برابری شرایط: دیدگاهی است که بیان می‌کند همه از موقعیت نخستین یکسانی برخوردار هستند یا به عبارت دیگر امکانات رشد و دسترسی به موقعیت‌ها برای همه به صورت برابر فراهم است؛

۴- برابری نتایج یا پیامدها: یا به عبارتی دیگر برابری درآمدها که رادیکال‌ترین و احتمالاً مناقشه‌برانگیزترین نوع برابری است و منظور از آن، نتایج و درآمد برابر برای همه افراد است (به نقل از هورست، ۱۳۹۸).

علاوه بر تعاریف فوق، برخی از اندیشمندان حوزه عدالت اجتماعی دیدگاهی مرکب به عدالت اجتماعی داشته‌اند؛ برای

² David Miller

³ Baby Boomer

¹ Turner

اشاره دارد. نسل Y افرادی هستند که در دهه ۱۹۸۰ میلادی و اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی متولد شده‌اند و در ادامه، نسل Z در اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی و اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی پا به عرصه ظهور گذاشت. براساس یافته‌های کاتز^۱ و همکاران که از سال ۲۰۱۷ با نسل Z مصاحبه کرده است، ویژگی‌های این نسل را این‌گونه بیان می‌کنند: به‌طور معمول نسل Z افرادی خودمحور^۲ هستند که عمیقاً به دیگران اهمیت می‌دهند؛ برای جامعه‌ای متنوع تلاش می‌کنند؛ بسیار مشارکتی و اجتماعی هستند؛ برای انعطاف‌پذیری، ارتباط، اصالت و رهبری غیرسلسله‌مراتبی ارزش قائل هستند و درعین‌حال نگران مسائل به‌ارث‌رسیده‌ای مانند تغییرات اقلیمی هستند و به کاری که درباره آن مسائل باید انجام شود، نگرش عمل‌گرایانه‌ای دارند. آنها تسهیلات اولیه با ابزارهای دیجیتال قدرتمند ایجاد کرده‌اند که به آنها امکان می‌دهد که به خود متکی باشند. از آنجایی که می‌توانستند از سنین کودکی درباره مردم و فرهنگ‌های سراسر جهان بیاموزند، احترام بیشتری برای تنوع و اهمیت هویت‌پذیری متحصربه‌فرد خود قائل هستند. آنها بیشتر از افراد نسل‌های مسن‌تر قوانین و قدرت را زیر سؤال می‌برند؛ زیرا آنها عادت دارند، آنچه را پیدا کنند که خودشان نیاز دارند (De White, 2022).

مروری بر مطالعات پیشین

تاکنون پژوهش‌های بسیاری در رابطه با احساس و ادراک عدالت اجتماعی صورت پذیرفته است؛ با این حال، خلأ پژوهشی مستقل در رابطه با برداشت نسل Z از عدالت اجتماعی احساس می‌شود. دشتیاری و همکاران (۱۴۰۰) بیان می‌کنند که درجه انگیزش اجتماعی عدالت اجتماعی در بین زنان متفاوت است و آنها با دو مقوله تقدیرگرایی و مطالبه‌گرایی نوع حساسیتشان را به برقراری عدالت اجتماعی بیان می‌کنند. زنان همچنین با دو مقوله هسته عدالت اجتماعی را تفسیر می‌کنند: ۱- عدالت اجتماعی انصاف‌گرایانه که در توزیع منابع، لیاقت و شایستگی

افراد را لحاظ می‌کند؛ ۲- عدالت اجتماعی مساوات‌گرایانه که زن را طفیل مرد و جامعه تفسیر می‌کند. طاهری و همکاران (۱۳۹۴) بیان می‌کنند که رابطه مثبتی بین عدالت اجتماعی ادراک‌شده از سوی مردم و تسهیلات ویژه فرزندان شاهد و ایثارگر وجود دارد؛ به این معنا که کاهش یا افزایش هرکدام از متغیرهای مستقل، بر میزان عدالت ادراک‌شده مردم تأثیر دارد. مردم ارائه تسهیلات ویژه همچون تسهیلات رفاهی، بهداشتی و آموزشی را حق قانونی فرزندان شاهد و ایثارگر می‌دانند، ولی درباره ایجاد فرصت‌های شغلی توسط دولت برای آنها دچار شک و تردید هستند. ذوالفقاری و حسن‌زمانی (۱۳۹۳) بیان می‌دارند که میان نگرش به عدالت اجتماعی و نوع دین‌داری دانشجویان رابطه وجود دارد، به‌گونه‌ای که دین‌داری عقلانی‌تر و متجددانه‌تر دانشجویان، نگرش لیبرالیستی‌تری به عدالت اجتماعی را برای آنها به همراه داشته است و برعکس دین‌داری سنتی‌تر، منجر به نگرش سوسیالیستی‌تر دانشجویان به عدالت اجتماعی شده است. همچنین جنس و سن افراد در شکل‌گیری نگرش آنها مؤثر بوده است، به‌گونه‌ای که زنان نگرش سوسیالیستی‌تری از مردان به عدالت اجتماعی دارند و افزایش سن با نگرش‌های لیبرالیستی افراد رابطه مستقیمی داشته است و در مجموع از نظر نوع نگرش، دانشجویان مطالعه‌شده نگرشی رالزی به عدالت اجتماعی داشته‌اند. ندیری و شکوری (۱۳۹۰) عنوان می‌کنند که اثر تفاوت نسلی در برداشت از عدالت اجتماعی بیش از جنسیت و طبقه و تحصیلات است؛ یعنی مطابق نظر جامعه‌شناسان معرفت‌رویدادهای مختلفی چون انقلاب، جنگ و توسعه به‌عنوان رخداد‌های عینی مختلف، ارزش‌های مختلفی را به وجود آورده‌اند که نسل‌های در سن جامعه‌پذیری خود را از نسل‌های دیگر متفاوت ساخته‌اند. میرسندسی (۱۳۸۹) بیان کرده است که مردم عدالت تک‌بعدی مبتنی بر یکی از اصول استحقاق یا نیاز را تأیید نمی‌کنند، بلکه اعتقاد دارند نظریه عدالت باید مجموعی از هر دو اصل باشد. صدیق‌سروستانی و دغاقله (۱۳۸۷) بیان می‌کنند که ادارک شهروندان با هیچ‌کدام از تعریف‌های مرور شده مطابقت ندارد، بلکه سازه‌ای

¹ Katz

² Self-Driven

تاکنون تحقیقاتی در رابطه با عوامل مرتبط با ادراک و احساس عدالت اجتماعی انجام و ارزیابی شده‌اند و عوامل مختلفی نظیر جنسیت، سن، تحصیلات، دین‌داری و... را مؤثر بر احساس و ادراک عدالت اجتماعی دانسته‌اند. ندیری و شکوری (۱۳۹۰) اثر تفاوت نسلی در برداشت از عدالت اجتماعی را بیشتر از مؤلفه‌های دیگر بیان می‌کند. صدیق سروسستانی و دغاقله (۱۳۸۷) و میرسندسی (۱۳۸۹) نیز به تفاوت شناخت مردم از مفهوم عدالت اجتماعی با نظریه‌ها و دیدگاه‌های موجود اشاره نموده‌اند. باتوجه‌به تحقیقات صورت‌گرفته و با وجود پژوهش درباره تفاوت نسلی در ادراک از عدالت اجتماعی، تاکنون پژوهشی اختصاصی درباره تفسیر نسل Z از مفهوم عدالت اجتماعی صورت نگرفته است.

روش

پژوهش پیش رو مطالعه‌ای کیفی با روش پدیدارشناسی است که در سال ۱۴۰۲ در خمینی‌شهر اصفهان انجام گرفته است. این شهر به این دلیل انتخاب گردیده است که محل زندگی پژوهشگر بوده و به دلیل قرابت فرهنگی پژوهشگر با جامعه آن موجب کاهش مقاومت مشارکت‌کنندگان در امر جمع‌آوری داده‌ها می‌شده است. معیار ورود باتوجه‌به تعریف نسل Z در فرهنگ لغت کمبریج، و معادل‌سازی آن متولدین ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۷ تعیین گردیدند. به‌منظور نمونه‌گیری، روش نمونه‌گیری در دسترس و هدفمند و با حداکثر تنوع استفاده شد. برای حفظ تنوع در نمونه‌گیری تلاش شد که مشارکت‌کنندگان از اقشار و محلات مختلف شهر باشند که فرهنگ و پایگاه‌های اجتماعی و اقتصادی متفاوت را پوشش دهند. همچنین مشارکت‌کنندگان از میان متولدین تمامی سال‌های بازه زمانی اشاره‌شده و با جنسیت متفاوت انتخاب شدند. جمع‌آوری داده‌ها تا دستیابی به اشباع ادامه یافت که درنهایت، با انجام ۱۶ مصاحبه عمیق این امر محقق شد. مشخصات شرکت‌کنندگان در این پژوهش به این شرح است:

چندبُعدی است و احساس می‌کنند که عدالت در دوران معاصر در سطح جامعه تحقق نیافته است. چن^۱ و تانگ^۲ (2021) عواملی را که بر نگرش مددکاران اجتماعی در تایوان نسبت به عدالت اجتماعی تأثیر می‌گذارد، بر روی نمونه‌ای متشکل از ۲۷۶ مددکار اجتماعی بررسی کردند. یافته‌ها نشان می‌دهد که سال‌ها تجربه کاری، آموزش حقوق بشر و مشارکت قبلی در اعتراضات اجتماعی عوامل مهم تعدیل‌کننده حمایت از عدالت اجتماعی هستند. ما^۳ و همکاران (2022) اشاره می‌کنند که مردم تمایل دارند از سیستم باور ذهنی خود برای مشاهده عدالت اجتماعی استفاده کنند. همچنین افکار عمومی به‌طورکلی بیشتر بر عدالت توزیعی و کمتر بر عدالت رویه‌ای تمرکز دارد. همچنین تعداد فزاینده‌ای از جوانان توجه بیشتری به فرایندهای سیاست‌گذاری و عدالت‌رویه‌ای نشان دادند. کوهن^۴ (2019) عنوان می‌کند که سطوح زیادتر نابرابری دستمزد درک‌شده با اعتقاد ضعیف‌تر (قوی‌تر) به اصول شایسته‌سالارانه (غیرشایسته‌سالارانه) در تعیین دستمزد افراد مرتبط است. همچنین آن دسته از افرادی که سطح زیادی از نابرابری دستمزد را درک می‌کنند، تمایل بیشتری به حمایت از سیاست‌های توزیع مجدد و مالیات‌های تصاعدی دارند. در مجموع، یافته‌های وی نشان می‌دهد که سطوح زیاد نابرابری دستمزد درک‌شده پتانسیل تضعیف مشروعیت نتایج بازار را دارد. پژوهش ایم^۵ (2014) نشان می‌دهد که نابرابری شدید درآمد روستایی_شهری در چین منجر به نابرابری بزرگ منطقه‌ای_آموزشی و سطوح آموزشی پایین‌تر در مناطق محروم منجر به گرایش‌های روانی_اجتماعی محافظه‌کارانه ساکنان شده است و دیدگاه تساهل‌گرایانه‌ای به نابرابری دارند. همچنین اقتدارگرایی و گرایش به برتری اجتماعی بر نگرش به نابرابری و بازتوزیع تأثیر می‌گذارد. همچنین، آموزش تأثیر بسیار مهمی در ایجاد تفاوت در الگوهای تمایل روانی_اجتماعی روستاییان و شهرنشینان دارد.

¹ Chen

² Tang

³ Ma

⁴ Kuhn

⁵ Im

جدول ۱- مشخصات مشارکت‌کنندگان

Table 1- Participants' characteristics

ردیف	نام	سال تولد	آخرین مدرک تحصیلی	وضعیت فعالیت
۱	محمدتقی	۱۳۷۷	لیسانس	سرباز
۲	حمید	۱۳۷۸	لیسانس	سرباز
۳	علی	۱۳۷۸	لیسانس	کارگر
۴	الناز	۱۳۷۹	دیپلم	دانشجو
۵	زهرا	۱۳۷۹	لیسانس	خانه‌دار
۶	محمد	۱۳۷۹	لیسانس	شغل آزاد
۷	رستا	۱۳۸۱	دیپلم	دانشجو
۸	حسین	۱۳۸۱	سیکل	بیکار
۹	سهیل	۱۳۸۱	دیپلم	شغل آزاد
۱۰	الهام	۱۳۸۲	دیپلم	دانشجو
۱۱	طاها	۱۳۸۲	دیپلم	دانشجو
۱۲	مریم	۱۳۸۲	دیپلم	دانشجو
۱۳	رعنا	۱۳۸۳	دیپلم	دانشجو
۱۴	محمدرضا	۱۳۸۶	سیکل	دانش آموز
۱۵	میثم	۱۳۸۶	سیکل	دانش آموز
۱۶	مرضیه	۱۳۸۷	سیکل	دانش آموز

اخذ نگردید و اسامی غیر واقعی برای آنان استفاده شده است. نخست متن مصاحبه‌ها در نرم‌افزار Microsoft Word تایپ و پیاده‌سازی شده و سپس، برای پیشبرد سریع‌تر و دقیق‌تر فرایند تحلیل از نرم‌افزار MAXQDA 2020 استفاده شده است. در فرایند تحلیل ابتدا از طریق کدگذاری، مفاهیم اولیه استخراج شد. سپس با خوانش چندباره متن مصاحبه‌ها و مفاهیم استخراج‌شده و حصول اطمینان از صحت و شیوایی مفاهیم، مفاهیم مشابه درهم ادغام شدند. پس از آن الگوهای را در میان کدهای استخراج‌شده شناسایی نمودند و مقوله‌ها شکل داده شدند. در نهایت، مقوله‌های مشابه با یکدیگر مضامین اصلی را تشکیل دادند.

به منظور اعتمادپذیری و حفظ اطمینان از درستی فرایند پژوهش و یافته‌ها چهار معیار اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری استفاده شده‌اند. به منظور تأیید اعتبارپذیری پژوهش، صدای مشارکت‌کنندگان به صورت کامل

باتوجه به راهبرد و رویکرد پژوهش، برای گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه عمیق استفاده شد. این مصاحبه‌ها به صورت رودررو در مکان‌های عمومی نظیر پارک انجام گرفت و آن دست از مشارکت‌کنندگانی که به دلایل مختلف حاضر به مصاحبه حضوری نبودند، به صورت صوتی و بر بستر شبکه‌های اجتماعی مصاحبه انجام شد که هر مصاحبه در حدود ۲۰ الی ۴۵ دقیقه به طول انجامید. پژوهشگر با این سؤال که «چه تجربه‌ای از رویایی با عدالت دارید» فرایند مصاحبه را شروع کرد و در ادامه سؤالاتی نیز در خصوص چستی عدالت و همچنین راهکار آنها برای گسترش عدالت در جامعه مطرح نمود. مشارکت‌کنندگان با آگاهی و رضایت کامل در این پژوهش شرکت و رضایت خود را شفاهی در بدو مصاحبه اعلام نمودند. در صورت نارضایتی هیچ‌گونه تهدید یا تطمیع در خصوص جلب مشارکت آنان صورت نگرفت. برای حفظ محرمانگی، اطلاعات هویتی افراد

و در نهایت به منظور تأییدپذیری پژوهش، امکان صحت‌سنجی یافته‌ها و دسترسی خوانندگان به رویه کدگذاری و نحوه استنتاج مفاهیم، مفاهیم مستخرج و مضامین در ادامه ذکر گردیده است. پیش از آغاز فرایند گردآوری داده‌ها پژوهشگر با واکاوی سوگیری‌های خود، از دخول آنها به فرایند گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها پیشگیری کرد. تمامی فرایند پژوهش و همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها با نظر متخصصین پژوهش کیفی به عنوان اساتید راهنما و مشاور پایان‌نامه صورت پذیرفته است.

یافته‌ها

در ابتدا داده‌های پژوهش بررسی شدند که ۴۵ مفهوم بدون تکرار استخراج شد. از این ۴۵ مفهوم، ۹ مقوله فرعی و در نهایت ۳ مقوله اصلی طبقه‌بندی شد که در ادامه به تفصیل به هریک پرداخته شده است.

و شفاف ضبط شده است که امکان مرور آنها را فراهم می‌سازد و پس از تایپ مصاحبه‌ها به منظور اطمینان از درستی موارد تایپ‌شده فایل مصاحبه‌ها مجدداً بازبینی شد. همچنین مفاهیم برداشت‌شده از گفته‌های مشارکت‌کنندگان، به خودشان منتقل شد تا اطمینان حاصل شود که مفاهیم درستی از صحبت‌های ایشان استخراج شده است. در این پژوهش تلاش شده است تا به منظور انتقال‌پذیری پژوهش، شرایط و مشخصات پژوهش به صورت شفاف ارائه شود. همچنین مشخصات مشارکت‌کنندگان ذکر شده است که با حداکثر تنوع در سن، جنس و از محلات مختلف شهر با پایگاه‌های اجتماعی-اقتصادی متفاوت انتخاب شده‌اند. از مفاهیم گویا و شفاف استفاده شده است تا معنای مشترکی را برای همه افراد تداعی کند. برای اطمینان‌پذیری، داده‌های خام با اجازه مشارکت‌کنندگان ثبت و ضبط شده و امکان بازبینی و مرور آنها در تمامی فرایند تحلیل برای پژوهشگر فراهم بوده است.

جدول ۲- مفاهیم، مقوله‌های فرعی و مقوله‌های اصلی

Table 2- Concepts, subcategories and main categories

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
	تجربه اقتصادی تبعیض	بی‌عدالتی در دستمزد، احساس تبعیض در پایگاه اجتماعی-اقتصادی، مشکلات شغلی، مشکلات معیشتی
	تجربه تبعیض در خانواده	تبعیض بین فرزند اول و دوم، تبعیض بین نوه‌ها، تبعیض جنسی بین فرزندان، تحدید دختران
	تجربه تبعیض در تحصیل	تبعیض بین دانشجویان بومی و غیربومی، تبعیض اساتید بین دانشجویان، تبعیض جنسی در قوانین، دوردن کنکور با پول، سهمیه‌های کنکور، ناترازی تلاش و نتیجه، نتیجه‌گرایی در آموزش
	برابری اولیه	برابری انسان‌ها، برابری حقوقی، برابری شرایط، بهره‌مندی از حداقل کیفیت زندگی، هم‌سطح‌سازی صعودی
عدالت اجتماعی دو بخشی	استحقاق ثانویه	برابری افراد با شایستگی برابر، شایستگی در کسب موقعیت‌ها، بهره‌مندی از حداقل دستمزد، اختلاف حداقلی درآمد، برابری دستمزد در ازای میزان کار برابر، برابری جنسیتی دستمزد، دستمزد وابسته به میزان تلاش، پاداش وابسته به استحقاق، حفظ قدرت رقابت، نفی رانت در دستیابی به منابع
	تحول حکمرانی	اصلاح قوانین، الگوبرداری از کشورهای موفق، تغییر نظام سیاسی، عدالت‌خواهی صاحبان قدرت، حذف برخی مسئولین، شایسته‌سالاری
راهبرد عدل‌گستری	دموکراتیزاسیون	تصویب مردمی قوانین، لیبرالیسم‌اسیون، احترام به حق اعتراض مردم، همگرایی حکومت با مردم
	تحول فرهنگی	فرهنگ‌سازی عدالت اجتماعی، تحول فردی
	کنشگری مدنی	برپایی تجمع، کمک مردمی به نیازمندان، نافرمانی مدنی

تجربه تبعیض

در پاسخ به سؤال «تجربه شما در برخورد با عدالت چیست؟» تجارب تبعیض‌آمیزی را در محیط خانواده، در اقتصاد و همچنین حین تحصیل بیان کردند.

تجارب فردی، بستر ساز شکل‌گیری تفسیر افراد از پدیده‌ها و وقایع است. تجارب مشارکت‌کنندگان نیز موجب شکل‌گیری نگرش آنان به عدالت اجتماعی شده است. نسل مطالعه‌شده

جدول ۳- تجربه تبعیض**Table 3- Discrimination experience**

مفاهیم	مقوله‌های فرعی	مقوله اصلی
بی‌عدالتی در دستمزد، احساس تبعیض در پایگاه اجتماعی-اقتصادی، مشکلات شغلی، مشکلات معیشتی	تجربه اقتصادی تبعیض	تجربه تبعیض
تبعیض بین فرزند اول و دوم، تبعیض بین نوه‌ها، تبعیض جنسی بین فرزندان، تحدید دختران تبعیض بین دانشجویان بومی و غیربومی، تبعیض اساتید بین دانشجویان، تبعیض جنسی در قوانین، دورزدن کنکور با پول، سهمیه‌های کنکور، ناترازی تلاش و نتیجه، نتیجه‌گرایی در آموزش	تجربه تبعیض در خانواده تجربه تبعیض در تحصیل	تجربه تبعیض

تجربه اقتصادی تبعیض

مشارکت‌کنندگان هرچند که هنوز به‌طور کامل درگیر مسائل اقتصادی نشده‌اند، ولی تبعیض‌ها را در حوزه اقتصاد نیز تجربه کرده‌اند. برابری دستمزد با وجود شایستگی متفاوت از جمله این تجارب است که ناقض اصل استحقاق ثانویه است. یکی از مشارکت‌کنندگان در این باره می‌گوید:

«من سطح تجربه و علم و همه چیزم تو همون حیطه‌ای که کار می‌کردم از یکی بالاتر بود و کسی که هیچ تجربه‌ای توی این کار نداشت و هیچ سابقه‌ای نداشت، دقیقاً حقوقامون برابر بود.» (سهیل، ۲۱ساله)

همچنین مشارکت‌کنندگان تبعیض‌ها را در پایگاه اجتماعی-اقتصادی تجربه می‌کنند، به‌گونه‌ای که میثم ۱۶ساله می‌گوید:

«[دوستام] خودشونو بالا می‌گیرند. انگار تو زیردستی. (با خنده) من همیشه پایینی بودم.»

مشارکت‌کنندگان در بحث معیشت نیز تجربه‌هایی از مشکلات خود بیان می‌کنند. طاهیا ۲۰ساله بیان می‌کند:

«الان مثلاً دوتا دندونام خرابه. نمی‌شه درست کنم. بابام می‌گه درست کن، ولی خب خودم زورم می‌شه. خب سه‌میلیون ونیم از کجا بیارم.»

تجربه تبعیض در خانواده

خانواده نیز به‌عنوان اولین محیطی که آدمی در آن ورود می‌کند، رفتار تبعیض‌آمیز را از خود نشان می‌دهد. این تبعیض گاه از نوع تبعیض جنسی است و گاه بدون این نوع تبعیض پدیدار می‌شود. رعنا ۱۹ساله می‌گوید:

«خب. وقتی بابام فهمید که دخترم، بعد خب دختر دوست نداشت. وقتی که به دنیا اومدم، سرم نیومد تو بیمارستان. بعد اینو خودمم چند سال بعد فهمیدم که خاله‌هام بهم گفتند. بعد خب وقتی که ۷ سالم بود، داداشم به دنیا اومد. وقتی داداشم به دنیا اومد، خوب قطعاً رفت سرشو خیلی خوشحال بود. بعد این خودش به بی‌عدالتیه که هر وقت بحثش میاد، این یاد من می‌افته.»

مرضیه ۱۵ساله هم تجربه‌ای را از تبعیض مادر بزرگ خود بین نوه‌ها بیان می‌کند و می‌گوید:

«من خودم از وقتی که یادم میاد یا خانوادمو شناختم، این تبعیض رو احساس کردم و ناعدالتیه به نظر من و هرچه قدرم می‌گذره بیشتر می‌شه. مثلاً تفاوت یه مادر بزرگ بین نوه‌هاش که رو من هم خیلی تأثیر گذاشت. و این ناعدالتی رو من خیلی احساس کردم. بین من و شخصی که هم‌سنم بود، هم‌جنس‌م بود، زیبایی و رنگ پوستش با من در یک حد بود، تفاوت قائل می‌شد؛ در صورتی که این کار اشتباه بود و من این ناعدالتی کوچک رو تا الان هم احساس کردم»

و واقعاً ضربه‌های بزرگی رو به آدم وارد می‌کنه.»

آزادی‌های دختران مقوله دیگری است که رفتار تبعیض‌آمیز خانواده را به همراه داشته است و دختران با محدودیت‌هایی مواجهه هستند. الناز ۲۳ ساله در این باره می‌گوید:

«در مورد این [تجربه تبعیض] باید بگم که مثلاً تو خانواده ما بین دختر و پسر یکم فرق گذاشته می‌شه. نه که مثلاً از لحاظ محبت و دوست‌داشتن و اینا مثلاً بگند آره پسرا رو بیشتر دوست داره، نه. از نظر آزادی؛ مثلاً آزادی که پسر داره، دختر نداره.»

محمد ۲۳ ساله هم معتقد است که در خانواده‌ها رفتار تبعیض‌آمیزی با دختران می‌شود و آزادی آنها محدود می‌گردد. وی بیان می‌کند:

«خیلی موقع‌ها بوده که خیلی از تایمایی که بیرون بودیم، خیلی از دوستایی که داریم، حسرت داشتن که آقا چرا شما الان بیرونید، ولی ما نمی‌تونیم. مثلاً پسری می‌تونی بیرون باشی، ولی ما نمی‌تونیم.»

تبعیض در محیط آموزش

بارزترین تجربه مشارکت‌کنندگان از تبعیض، تجارب رخ داده در محیط‌های آموزشی اعم از مدرسه و دانشگاه است که در این میان، سهمیه‌های کنکور پررنگ‌ترین تجربه ناخوشایند ایشان است. مشارکت‌کنندگان تبعیض اساتید میان دانشجویان، قوانین تبعیض‌آمیز دانشگاه علیه دختران و تبعیض دانشگاه میان دانشجویان بومی و غیربومی را در دانشگاه تجربه کرده‌اند. همچنین از نتیجه‌گرا بودن سیستم آموزشی بدون در نظر گرفتن فرایند، تجارب ناخوشایندی را بیان می‌کنند. الهام ۲۰ ساله تجربه خود از کنکور را این گونه بیان می‌کند:

«برای کنکور بود که خیلی حس شد. این بود که کنکور داشتیم. من و دوستم به یک اندازه درس خوندم، تست زدیم و تلاشمونو کردیم. بعد از اینکه کنکور دادیم، هر دومون رتبه‌هامون به یک اندازه شده بود، ولی چون دوستم از امتیاز برخوردار بود، چند رقم از کنکورش افتاد و از دانشگاه شهر کرد،

انتقالی گرفت به اصفهان. منم دانشگاه روزانه آوردم، ولی

دانشگاه نزدیک به اینجا نبود، جای دور می‌افتادم.»

رعنا ۱۹ ساله هم تجربه برخورد با قوانین تبعیض‌آمیز دانشگاه را مرور می‌کند و می‌گوید:

«مثلاً خوابگاه به ما گفت باید ساعت ۸ شب برگردیم. بعد گفتم خب پسرونش چه جوریه؟ گفت اون پسرونش تا ساعت یازدهه. بعد گفتم که چرا ما دخترا مثلاً باید ساعت هشت بیاییم، اونا یازده بیان.»

رستا ۲۱ ساله تجربه نتیجه‌گرایی مدرسه را بارزترین تجربه تبعیض خود قلمداد می‌کند و می‌گوید:

«موقعی که مدرسه بودم، نقاشیم از همه خیلی بهتر بود. انشا نویسیم از همه خیلی بهتر بود. کلاً ذهنیت کره سمت راستم که هنریه خیلی بیشتر و بهتر بود و هست. توی مدرسه ما به امتحانی رو دادیم که کی انشاش بهتره یا کی بهتر نقاشی می‌تونه بکشه. یکی از دوستای من که اصلاً بلد نبود هیچ انشایی بنویسه، متأسفانه باهم دیگه اومدیم توی یک گروه و اون قبول شد. چرا؟ خب چون من یک ذره کمک بهش کرده بودم و خب اون کلاً قبول شد برای امتحان. بعد دیگه این کلاً موند توی ذهنم که چرا اون موقع عدالت برقرار نشد.»

عدالت اجتماعی دوبخشی

در بررسی داده‌های پژوهش در پاسخ به سؤال «معنای عدالت اجتماعی چیست؟» به مقوله‌هایی دست می‌یابیم که مفهومی درهم‌تنیده از پارادایم‌های موجود عدالت اجتماعی را ارائه می‌کند. مشارکت‌کنندگان تفسیری دوبخشی به مبحث عدالت اجتماعی دارند؛ آنها نخست معتقد به برابری‌های ابتدایی هستند که ذیل مقوله «برابری اولیه» گردآوری می‌گردند و در ادامه، به استحقاق و شایستگی‌هایی اشاره دارند که «استحقاق ثانویه» نام می‌پذیرند. این دو مفهوم به تنهایی برداشت ناقصی از عدالت اجتماعی مطلوب نسل Z را بیان می‌کند و لازم است به عنوان یک کل واحد به آن نگریسته شود.

جدول ۴- عدالت اجتماعی دوبخشی
Table 4- Dual-aspect social justice

مفاهیم	مقوله‌های فرعی	مقوله اصلی
برابری انسان‌ها، برابری حقوقی، برابری شرایط، بهره‌مندی از حداقل کیفیت زندگی، هم‌سطح‌سازی صعودی	برابری اولیه	برابری انسان‌ها، برابری حقوقی، برابری شرایط، بهره‌مندی از حداقل کیفیت زندگی، هم‌سطح‌سازی صعودی
برابری افراد با شایستگی برابر، شایستگی در کسب موقعیت‌ها، بهره‌مندی از حداقل دستمزد، اختلاف حداقلی درآمد، برابری دستمزد در ازای میزان کار برابر، برابری جنسیتی دستمزد، دستمزد وابسته به میزان تلاش، پاداش	استحقاق ثانویه	دوبخشی
وابسته به استحقاق، حفظ قدرت رقابت، نفی رانت در دستیابی به منابع		

برابری اولیه

برابری اولیه مجموعه‌ای از مفاهیمی است که توضیح دهنده شرایط اولیه لازم برای افراد در پیش از دستیابی به نتایج و پاداش‌هاست که مخالف هرگونه ارجحیت و ناترازی میان مردم است. شرایط اولیه، بسترهای رشد انسان است که زمینه دستیابی به موقعیت‌های گوناگون زندگی را با بهره‌گیری از فرصت‌های موجود فراهم می‌سازد که درنهایت، موجبات دستیابی انسان به پاداش‌ها، غنائم و سایر نتایج انتظاررفته را مهیا می‌کند.

مشارکت‌کنندگان معتقد به برابری انسان‌ها بدون توجه به معیارهای ثانویه‌ای همچون جنس، ثروت و تحصیلات هستند. آنان معتقدند که انسان ورای هرگونه خصیصه‌ای به‌صرف انسان بودن ارزشمند است و نباید با معیارهای گوناگون، آنان را ارزش‌گذاری کرد و تبعیض قائل شد؛ برای نمونه محمدتقی ۲۵ساله نظر خود را این‌گونه بیان می‌کند:

«همه آدم‌ها برابر باشند دیگه [به همه آدم‌ها به یه دید نگاه بشه توی سطح جامعه]. هیچ پیش‌فرض ذهنی (سطح تحصیلاتشون، میزان ثروتشون، جایگاهشون) وجود نداشته باشه که آدمارو از هم جدا کنه.»

همچنین نباید هیچ‌گونه تبعیضی در متن و اجرای قوانین وجود داشته باشد؛ خواه این تبعیض نشئت گرفته از خصایص ذاتی آنها همچون جنسیتشان باشد، خواه ناشی از خصایص اکتسابی‌شان همچون قدرت و ثروتشان. مشارکت‌کنندگان به برابری کامل و بدون قید و شرط آدمیان در پیشگاه قانون معتقد هستند؛ مانند آنچه که الهام ۲۰ساله شرح می‌دهد:

«عدالت از نظر اینکه خب به سری قانون‌های دادگاه

هست که یکیش که می‌دونم اینکه قتل زن نصف دیه مرده، ولی استادمون این‌طور می‌گفت که مرد نان‌آور خانوادش به‌خاطر همین باید دیه‌اش این‌طور باشه؛ ولی خب من باهاش موافق نیستم؛ به‌خاطر اینکه خیلی از خانم‌ها هستند که به‌جای یک مرد هم کار می‌کنند و نان‌آور خانواده هستند.»

تمامی مردم باید به حداقل کیفیت لازم برای زندگی دسترسی داشته باشند و هیچ‌کس نباید از این حداقل کیفیت محروم بماند. محمدتقی ۲۵ساله می‌گوید:

«عدالت یعنی اینکه حداقل همه بتونند، اون حداقل چیزهایی که توی ذهنشونه که بتونن به زندگی آروم داشته باشند رو پیدا کنند.»

همچنین باید شرایطی برابر برای رشد و تعالی در اختیارشان باشد و اگر در این میان افراد نیازمندی وجود داشت که در سطحی ضعیف‌تر از سایرین قرار گرفته‌اند، لازم است با کمک به آنها، ایشان را هم‌تراز با سایرین کرد. مرضیه ۲۵ساله دیدگاه خود را این‌گونه عنوان کرد:

«توی بعضی مواقع اون‌کی بیشتر تلاش می‌کنه هیچ وقت نمی‌تونه به سطح بالا برسه؛ مثلاً من یک مثال بزنم، یک فردی که توی یک خانواده عادی بزرگ شده، درس می‌خونه، تلاش می‌کنه، ولی پولی نداره که مهاجرت کنه یا پولی نداره که برای خودش یک کسب‌وکاری رو راه بندازه؛ ولی یک بچه‌ای که توی خانواده پول‌دار بزرگ شده، با کمترین تلاش می‌تونه بیشترین امکانات رو داشته باشه. خب اینجا تفاوت ایجاد می‌شه و نابرابری به وجود میاد.»

اختلاف فاحشی وجود داشته باشد. در میزان دستمزد نباید تفاوتی میان زنان و مردان باشد و همچنین اشخاصی نباید به دلایلی همچون رانت و امتیازات ویژه خانوادگی دسترسی بیشتری به غنائم ارزشمند داشته باشند. حمید ۲۴ ساله با نقد برابری در پاداش‌ها و وضعیت توزیع کنونی منابع اظهار می‌دارد:

«هرکی هرچه قدر استحقاق داره، به اندازه لیاقتش به میزانی که تونسته باشه خودشو رشد داده باشه، به همون میزان هم بتونه از منابع جامعه برداشت کنه. به همون میزانی که خودشو ساخته و قدرتشو داره. قدرتشم به اندازه‌ایه که خودش تلاش کرده. خودشو ساخته، خودشو توسعه داده و قدرتشو کسب کرده که بیشتر یکی دیگه درآمد داشته باشه.»

رستا ۲۱ ساله هم معتقد است که باید افراد با شایستگی

یکسان از نتایج یکسانی نیز بهره‌مند گردند. او می‌گوید:

«تساوی واسه من اونجایی شکل می‌گیره که دو نفر روبه‌روی من باشند. جفتشون که مثلاً فوتبالیست خیلی حرفه‌ای هستند. بعد من بیام فقط به یه نفرشون پاداش بدم یا مثلاً از یه نفرشون هی دائم تشکر بکنم؛ یعنی این عدالتی که باید بین این دونفری که جفتشون فوتبالیستون عالییه رو من نیومدم برقرار کنم. من نیومدم به‌صورت مساوی به جفتشون اون چیزی که لایق یا شایسته‌شون رو بدم.»

راهبرد عدل‌گستری

مشارکت‌کنندگان معتقدند که باتوجه به وضعیت کنونی عدالت اجتماعی باید رویکردی اتخاذ شود که در نهایت موجب بسط عدالت اجتماعی در جامعه شود. مشارکت‌کنندگان در پاسخ به سؤال «چگونه می‌توان به عدالت اجتماعی دست یافت؟» راهکارهای متفاوتی را ارائه می‌دهند که بعضی متوجه خود مردم و بعضی دیگر متوجه نظام حاکم است. تحول حکمرانی، گسترش دموکراسی، ایجاد تحول فرهنگی در سطح جامعه و کنشگری مدنی از جمله راهبردهای عنوان شده است.

علاوه بر موارد فوق، نسل مطالعه شده برابری فرصت تحصیل بدون هیچ‌گونه رانت و امتیازات خاص را از جمله ملزومات عدالت اجتماعی قلمداد می‌کنند. الهام ۲۰ ساله در این باره می‌گوید:

«موقعی که دو نفر می‌روند کنکور می‌دهند، قطعاً باید براساس اون چیزی که خودشون و یافته‌هاشون دارند، نتیجه‌گیری بشه نه که بیاد بی‌عدالتی بشه و اون‌که از امتیاز برخورداره توی یک دانشگاه دولتی خیلی خوب درس بخونه، اون‌که امتیاز نداره نه؛ مثلاً رقم امتیازش خیلی زیاد شده و نتونسته از اون امتیازی که اون فرد مقابل برخوردار بوده استفاده بکنه. در صورتی که هر دوشون به یک اندازه درس خونند، ولی همین امتیاز باعث بی‌عدالتی شده؛ یعنی از جنبه آموزشی نباید ارزش استفاده کرد.»

استحقاق ثانویه

برخلاف بخش اول از مفهوم عدالت اجتماعی که مشارکت‌کنندگان به برابری تام تأکید داشتند، مشارکت‌کنندگان با نفی برابری در دستیابی به موقعیت‌ها و نتایج، شایستگی و استحقاق افراد را لازمه رسیدن آنان به موقعیت‌ها و نتایج ارزشمند می‌دانند. مشارکت‌کنندگان معتقد هستند که افراد باید باتوجه به شایستگی‌هایشان در موقعیت‌ها قرار بگیرند و هیچ‌گونه رانت و امتیاز ویژه‌ای برای ایشان فراهم نباشد. مریم ۲۰ ساله با انتقاد به وضعیت موجود عدالت اجتماعی می‌گوید:

«مثل الان نباشه که کسی که مثلاً مدرکشو با پارتی‌بازی گرفته با کسی که تلاش خودش بوده، اون الان راننده اسنپه، اون آفازاده‌ای که مدرکش و جایگاهش با پارتی‌بازیه الان بهترین امکانات رو داره.»

پس از آن، افراد باتوجه به شایستگی، میزان کار و میزان تلاششان به پاداش‌ها و دستمزد دست یابند. افراد با میزان شایستگی برابر و با میزان کار برابر باید دستمزد برابر نیز دریافت کنند و هیچ شخصی نباید کمتر از حداقل دستمزد مصوب، مزد دریافت کند. هرچند که لازم است احساس رقابت به منظور ترغیب مردم به رشد و پیشرفت حفظ گردد، ولی نباید میان درآمد افراد به سبب تفاوت‌های پذیرفته شده

جدول ۵- راهبرد عدل‌گستری

Table 5- Social justice strategy

مقوله اصلی	مقوله‌ها	مفاهیم
	تحول حکمرانی	اصلاح قوانین، الگوبرداری از کشورهای موفق، تغییر نظام سیاسی، عدالت‌خواهی صاحبان قدرت، حذف برخی مسئولین، شایسته‌سالاری
راهبرد عدل‌گستری	دموکراتیزاسیون تحول فرهنگی کنشگری مدنی	تصویب مردمی قوانین، لیبرالیزاسیون، احترام به حق اعتراض مردم، همگرایی حکومت با مردم فرهنگ‌سازی عدالت اجتماعی، تحول فردی برپایی تجمع، کمک مردمی به نیازمندان، نافرمانی مدنی

تحول حکمرانی

همان‌طور که در بخش تبعیض نهان بحث شد، بخشی از بی‌عدالتی‌ها ریشه در رویه‌ها و قوانین تبعیض‌آمیز دارد. به این دلیل مشارکت‌کنندگان یکی از راهبردهای گسترش عدالت در جامعه را وابسته به تغییر و تحول در نظام حکمرانی می‌دانند. این تغییرات می‌تواند ایجاد اصلاح و تغییر اساسی در قوانین کشور باشد یا با الگوبرداری از کشورهای موفق در زمینه عدالت اجتماعی، الگویی صحیح را در کشور بنا نهاد. بخشی دیگر از این تغییرات شامل تغییرات در حاکمان و مسئولین است؛ به گونه‌ای که مسئولین بدون هرگونه امتیاز ویژه‌ای و براساس شایستگی انتخاب شوند. لازم است که در درجه اول، خود حاکمان خواهان عدالت باشند تا بتوان عدالت را در جامعه گسترش داد. نکته حائز اهمیت آن است که انقلاب و تغییر نظام سیاسی کشور مهم‌ترین راهبرد نسل Z از جمله پسران این نسل برای رسیدن به عدالت است. محمدتقی با اشاره به اینکه در حکومت فعلی نمی‌توان به عدالت دست یافت، اولین راهکار خود را تغییر نظام سیاسی می‌داند و بیان می‌کند:

«من نمی‌تونم توی قالب این سیستم [حکومت] نمی‌تونم به این حرف [راهکار رسیدن به عدالت] فکر کنم. اولین راهکار واسه من تغییر کل سیستمه.»

مریم هم با اشاره به لزوم توجه مسئولین به عدالت می‌گوید:

«از دست ما این [رسیدن به عدالت] خارجه. از دست من شهروند این خارجه. من شهروند تا حدی می‌تونم از کارگر دفاع کنم. من شهروند تا حدی میتونم از دولتم

حمایت کنم. از یک‌جایی به بعد دیگه من و شما رو

نمی‌طلبه. کمک‌های مردمی و حمایت‌های مردمی رو

نمی‌طلبه. دیگه مسئولین باید بیاند جلو.»

زهره ۲۳ ساله هم لزوم الگوبرداری از کشورهای موفق در حوزه عدالت اجتماعی را این‌گونه بیان می‌کند:

«باید ببینیم کشورهایی که شهروندانش رضایت بیشتری

دارند، چه کاری کردند، ما هم الگوبرداری کنیم. به نظر من

الگوبرداری چیز اشتباه نیست. این نیست که مثلاً آدم بگه

نه ما نباید شبیه غرب باشیم و اینا نه. به نظر من اتفاقاً آدم

باید درس بگیره از بقیه، ولی منتهای بیارزش توی شرایط

فرهنگی اون جامعه خودش و بعد اجراض بکنه.»

دموکراتیزاسیون

مراد از دموکراتیزاسیون توجه حکومت به خواست اکثریت مردم، لیبرالیزاسیون و آزادسازی اقتصاد، تصویب قوانین توسط خود مردم و همچنین پذیرش حق اعتراض و دادخواهی ایشان است. مشارکت‌کنندگان با نقد سرکوب دادخواهی مردم توسط حکومت، اعتراض را حق خود می‌دانند و معتقدند لازم است به حق شهروندان برای اعتراض به رویه‌های تبعیض‌آمیز احترام گذاشته شود. سهیل در این باره می‌گوید:

«مثلاً توی آمریکا خیلی قشنگه. مثلاً من سهیل می‌تونم

برم آمریکا توی خیابان آزاد بگم... [الفاظ رکیک]... و هیچ‌کس

حق اینکه به من چیزی بگه رو نداره. چون من سهیل قانون

ترامپ رو قبول نداشته باشم، ولی شما قبول داشته باشی و

خیلی راحت مردم می‌تونند بریزند بیرون، اعتراضشون رو همه

بیان کنند و خود مردم تصمیم بگیرند که اصلاً از اینجا به بعد

ما نمی‌خوایم ترامپ باشه؛ ولی ما نمی‌تونیم این کار رو بکنیم.

ما بریزیم بیرون به کوچک‌ترین چیزی اعتراض کنیم، تمومه

کارمون»

الهام نیز با تأکید بر لزوم توجه حکومت به خواست مردم

می‌گوید:

«پیوند بین حکومت و مردم باشد؛ یعنی طوری نباشد که حکومت بر ضد مردم باشد، مردم بر ضد حکومت. نمی‌گم حکومت همون‌جوری باشد که مردم دلشون می‌خواد؛ ولی وقتی که حکومت داره براساس چیزی پیش میره که بعضی از مردم بهش معتقد نیستند، معلومه باعث بی‌عدالتی می‌شه، باعث جنگ می‌شه، بحث دعوا و این چیزا می‌شه.»

حمید ۲۴ ساله هم آزادی را مقدمه عدالت می‌داند و بیان

می‌کند:

«آزاد بذاریم همه چیز را که همه چیز به صورت خودبه‌خودی به تعادل برسه. آزادی باشه، چه طور می‌شه؟ همه چیز بالانس می‌شه.»

کشگری مدنی

راهبرد دیگر بیان شده برای رسیدن به عدالت، کنش مدنی است. یعنی آنکه لازم است مردم با نافرمانی مدنی از قوانین تبعیض‌آمیز مقابل تحمیل قوانین توسط حکومت بایستند. همچنین با برپایی تجمعات مسالمت‌آمیز به اعتراض و دادخواهی بپردازند. علاوه بر این موارد، می‌توان با کمک مردمی به محرومیت‌زدایی اقدام نمود. زهرا ۲۳ ساله درباره برپایی تجمعات بیان می‌کند:

«خب به نظر من مردم باید اینو بخواند. اول، باید مردم بخواند، چون که تا مردم نخواند که مسئولین که خب طرف که به سمتی داره، به درآمد خوبی داره، خانوادش توی بهترین رفاهند، چرا باید قوانین رو تغییر بده؟ همین‌ه دیگه برای خودش بهترین این قوانین. کسی که معترضه باید بخواد. مردم باید بخواند؛ ولی نه با اعتراض و شکستن شیشه و آتش‌زدن بانک. اینا فقط باعث می‌شه خواستشون به حاشیه بره و در نهایت هم هیچ اتفاقی نیفته. باید به نظر من اگر قراره گفته بشه، در قالب اعتراضات و اغتشاشات به‌قول تلویزیون نباشه.»

همچنین لازم است که مردم در برابر قوانین تبعیض‌آمیز

دست به نافرمانی بزنند. الهام ۲۰ ساله می‌گوید:

«این‌طور هم نباید باشه که همه آدم‌ها از اون قانون

پیروی بکنند که باعث بشه حکومت بتونه به مردم زور

بگه.»

کمک به نیازمندان باید به صورت مردمی انجام پذیرد.

علی ۲۴ ساله در این باره می‌گوید:

«دولت که اصلاً در به‌دره. هیچی نمی‌تونه کمک کنه.

آگه به‌خود این مردم و این داراها برن تو این جاهای

دورافتاده و اینا کمک به مردم کنند.»

تحول فرهنگی

بخش دیگر بسترهای تبعیض‌ساز در جامعه مربوط به مسائل فرهنگی بود. در راهبردهای گسترش عدالت نیز بسط فرهنگ عدالت یکی از رویکردهای عنوان شده است. تحول فردی به معنای آن است که افراد خود عادلانه رفتار کنند، تا در نهایت این رفتار به سایر افراد جامعه نیز سرایت کند. این تحول، مشهودترین تحول عنوان شده توسط دختران این نسل است. رعنا ۱۹ ساله راهبرد خود را این‌گونه توضیح می‌دهد:

«کاری که از دست من یا بقیه برمیاد، رفتار درست

خودمونه. چون آگه خودمون رفتار درستی انجام بدیم در

برابر اون طرف، صددرصد اون طرفم یاد می‌گیره همین

رفتارو انجام می‌ده. اون طرفم وقتی این رفتاری که من

باهاش کردم با یکی دیگه بکنه، اونم یاد می‌گیره و

همین جور این چرخه ادامه داره. باید خودمون درست بشیم

که بقیه هم بتونند درست بشند. وقتی خودمون حرمت نگه

نداریم و احترام نداریم، صددرصد طرف مقابلمونم احترام

نمی‌ذاره. باید از خودمون شروع کنیم.»

الناز ۲۳ ساله نیز در این باره می‌گوید تغییرات فردی لازمه

گسترش عدالت اجتماعی در جامعه است و این تغییرات باید

از خود اشخاص شروع شود:

«باید از خودمون شروع کنیم؛ مثلاً من به شخصه خودم

سعی می‌کنم که عدالت رو برقرار کنم و به هر کسی براساس

شعور و ذاتش احترام بذارم، نه براساس پول و جایگاهش.»

راهکار دیگر در بسط فرهنگ عدالت، آموزش عدالت

اجتماعی است. همان‌گونه که هر دانش و مهارتی نیاز به

آموزش دارد، رفتار عادلانه نیز نیازمند آموزش است؛

به‌گونه‌ای که رستا ۲۱ ساله توضیح می‌دهد:

«راهکار من از شروع زندگی به آدمه که وقتی که وارد به مدرسه‌ای می‌شود، وارد به دانشگاهی می‌شود، توی مدرسه، توی آموزشگاه بهشون آموزش بدنند. آموزشی که نه در حد یک کتاب دینی یا کتاب تفکر چیزی باشه. آموزش درست و حسابی. یعنی آموزش بدنند که ما توی این جامعه باید عدالتمون برقرار باشه. باید ما از حقوق دیگران محافظت کنیم. باید قوانین رو اجرا کنیم. باید خیلی کارهای دیگه انجام بدیم. کلاً من می‌گم باید از خود مدرسه شروع بشه، هر آموزشی که می‌خواد داده بشه.»

بحث و نتیجه

یافته‌ها نشان می‌دهد که نسل Z تجارب مختلفی از تبعیض در محیط‌های گوناگون دارد. ایشان در حوزه اقتصاد با تبعیض مواجه شده‌اند. این مشکلات در معیشت، اشتغال و اختلاف در پایگاه اجتماعی-اقتصادی لمس شده است. در خانواده تبعیض‌هایی که والدین در میان فرزندان یا نوه‌های خود می‌گذارند. همچنین محدودیت‌هایی که والدین برای فرزندان دختر خود وضع می‌نمایند از جمله تجارب آنان از تبعیض در محیط خانواده است. بیشترین تجارب، تجاربی است که این نسل در نظام‌های آموزشی تجربه کرده‌اند. این تجارب از مدرسه تا دانشگاه امتداد دارد و بارزترین تجارب، مربوط به امتحان‌های ورود به دانشگاه‌ها و کنکور است. جایی که مشارکت‌کنندگان سهمیه‌های کنکور و امتیازات خاصی را که برخی از آن بهره‌مند می‌شوند تبعیض‌آمیز و ناعادلانه برمی‌شمارند. نقطه مشترک تمامی تجارب تبعیض، تبعیض علیه زنان و دختران است. مشارکت‌کنندگان در هر سه حیطه اقتصادی، خانوادگی و تحصیلی تجارب تبعیض‌آمیزی از برخورد با زنان بیان کردند. بنیاد ایپسوس (2024) نیز بیان می‌کند که نسل Z بیشتر از نسل‌های پیش از خود به تبعیض علیه زنان تأکید دارد.

نسل Z دیدگاهی متشکل از دو بخش برابری اولیه و استحقاق ثانویه به عدالت اجتماعی دارد که مقوله «عدالت اجتماعی دوبخشی» را شکل می‌دهند. این دیدگاه که ترکیبی از

پارادایم‌های مختلف بررسی شده در بخش چارچوب مفهومی است، با نتایج پژوهش صدیق سروسستانی و همکاران (۱۳۸۷) همسویی دارد که در نتایج پژوهش خود ادراک شهروندان از مفهوم عدالت را سازه‌ای چندبُعدی توصیف می‌کند که با تعاریف موجود مطابقت ندارد. میرسندسی (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خود بیان می‌کند که مردم عدالت تک‌بُعدی استوار بر یکی از دو مفهوم استحقاق یا نیاز را تصدیق نمی‌کنند، بلکه معتقدند که نظریه عدالت باید ترکیبی از هر دو مفهوم باشد که با یافته‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش هم‌راستا است. البته یافته‌ها به اصل برابری اولیه نیز اشاره دارد که در هیچ‌یک از تحقیقات فوق به آن اشاره نشده است.

نسل مطالعه شده معتقد است که در درجه اول لازم است انسان‌ها از ارزش یکسانی برخوردار باشند، به حداقل کیفیت زندگی دسترسی داشته باشند، در پیشگاه قانون برابر باشند، از شرایط یکسانی برای رشد بهره ببرند و اگر این چنین نیست و کسانی نیازمندتر از سایرین هستند، لازم است با کمک به آنها شرایط را برایشان مساعد ساخت. همچنین انسان‌ها باید فرصت برابری برای تحصیل داشته باشند. این یافته‌ها با دو مین مولفه بهمیرا و رامجی آمبدکار همخوانی دارد. او معتقد است که ذات همه انسان‌ها مشترک است، انسان‌ها باهم برابر هستند و از حقوق اولیه اساسی و آزادی برابری برخوردار هستند. هم‌سطح‌سازی صعودی نیازمندان و ایجاد شرایط برابر برای آنان با نظریات دولت رفاه همخوانی دارد. همچنین رویمر (۱۳۸۲) اصطلاح برابرسازی عرصه بازی را عنوان می‌کند که به معنای برابری فرصت‌ها برای همه افراد و همچنین کمک بیرونی به افراد فرودست‌تر است که با یافته‌های این پژوهش هم‌راستا هستند. همچنین این یافته‌ها با اصل «فرصت برابر» جان رالز (2009) همسو است که بیان‌کننده برابری در فرصت دستیابی به مشاغل و مناصب است. او بر اصل نیاز تأکید می‌کند و معتقد است با استفاده از مالیات‌ها می‌توان فرصت‌های برابر را برای افراد کم‌توان فراهم نمود که در این پژوهش نیز توسط نسل Z بیان شد. قابل

(۱۳۸۳) تعبیر عدالت اجتماعی از دیدگاه مددکاری اجتماعی جامعه‌ای را ایجاد فرصت‌های برابر و برطرف کردن یا کاهش فاصله‌ها و متعادل کردن زندگی بیان می‌کند که با این نتایج همسو است. ترنر (1986) برابری‌های اساسی انسان را چهار نوع می‌انگارد. یافته‌های پژوهش با سه نوع برابری آن یعنی برابری انسان‌ها، برابری فرصت‌ها و برابری شرایط همسو است؛ ولی یافته‌ها نشان می‌دهد شرط استحقاق، لازمه دستیابی به نتایج و پیامدهاست که با برابری نتایج و پیامدهای مطرح‌شده توسط ترنر ناهمخوان است؛ علاوه بر آن، در دیدگاه‌های اشاره‌شده، تنها به عنصر برابری اولیه توجه شده است؛ این در حالی است که نسل مطالعه‌شده در ادامه شرط برابری و پس از تحقق آن، خواهان توزیع منابع به نفع شایستگان است.

در بخش دوم، شرط استحقاق و تلاش لازمه دستیابی به موقعیت‌ها و نتایج ارزشمند است. آنگاه لازم است که افراد با میزان کار برابر، شایستگی برابر، میزان تلاش برابر و فارغ از توجه به جنسیتشان از دستمزد و پاداشی برابر بهره‌مند شوند. به منظور حفظ قدرت رشد و رقابت میان افراد لازم است که افراد با شایستگی‌های متفاوت، پاداش متفاوتی نیز دریافت کنند. همچنین لازم است که حداقل میزان دستمزد مصوب رعایت شود و در پاداش‌ها و دستمزدها اختلاف زیادی وجود نداشته باشد. شایستگی‌های ذکرشده تنها شرط دستیابی به پاداش‌ها و منابع باشد و کس یا کسانی از امتیازات خاص و ویژه‌ای از قبیل رانت و سهمیه برخوردار نباشند. در تعریف جان استوارت میل از عدالت اجتماعی این‌گونه آمده است که عدالت اجتماعی، یعنی جامعه باید با کسانی که شایستگی یکسان دارند، رفتار یکسان داشته باشد که با این یافته‌ها مطابقت دارد. در رویکرد توزیع براساس انصاف، ملاک توزیع میزان کار افراد است. آدامز (1963) به تناسب بین درون‌دادها و برون‌دادها اشاره می‌کند و حفظ این تناسب را برای حفظ احساس عدالت اجتماعی در جامعه لازم می‌داند. نظریات کارکردگرایی نیز به این موضوع اشاره می‌کنند که همگی با

یافته‌های به دست آمده در این پژوهش همسو هستند. یافته‌ها با نظریه بازار نئوکلاسیک نیز همسویی دارد. در این نظریه بر تجربه، توانایی‌ها، تلاش‌ها و مهارت‌های لازم به عنوان ملاک دستیابی به موقعیت‌ها تأکید شده است که با این یافته‌ها همخوانی دارد. ملاک استحقاق بحث‌شده برخلاف آن چیزی است که رویکرد سوسیالیستی عدالت اجتماعی مدنظر دارد. در واقع برخلاف معیار توزیع جامعه اتویپایی مارکس، ملاک دستیابی باید استحقاق افراد باشد و نه نیاز آنها. طاهری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود بیان می‌کنند که مردم در ایجاد حق فرصت‌های شغلی توسط دولت برای فرزندان شاهد و ایثارگر دچار تردید هستند که این امر، همسو با یافته‌های این پژوهش در رد اختصاص امتیازهای ویژه در دستیابی به موقعیت‌ها است. یافته‌های این پژوهش همچنین با پژوهش دشتیاری و همکاران (۱۴۰۰) مطابقت دارد که بیان‌کننده مفهوم عدالت اجتماعی انصاف‌گرایانه‌ای است که در توزیع منابع، لیاقت و شایستگی افراد مورد توجه زنان است؛ مانند بخش قبل، دیدگاه‌های مرتبط با این بخش نیز تنها بر بعد استحقاق تمرکز کرده‌اند و عناصر برابری در آنها کم‌رنگ است؛ در حالی که نسل Z دیدگاهی را ارائه می‌دهد که تمامی دیدگاه‌های اشاره‌شده را توأمان در بر می‌گیرد.

به صورت کلی می‌توان گفت که برداشت نسل Z از عدالت اجتماعی، برداشتی است که در بخش نخست یعنی در بخش برابری اولیه با پارادایم‌های توزیع براساس نیاز و توزیع برابر همخوانی دارد و سپس با ورود به بحث دستیابی به پیامدها و نتایج با پارادایم‌های انصاف و توزیع براساس شایستگی مطابقت دارد؛ بنابراین، هیچ‌یک از پارادایم‌ها و نظریه‌های کنونی عدالت اجتماعی نمی‌تواند برداشت درست و کاملی را از عدالت اجتماعی مدنظر نسل Z ارائه دهد و انعکاس صحیح آن مستلزم مفهومی جدید است که در این پژوهش آن را «عدالت اجتماعی دوبخشی» نام نهادیم.

این نسل راهکارهای متفاوتی را برای گسترش عدالت در جامعه عنوان می‌کند. تحول در حکمرانی با اصلاح و تغییر

لازم می‌دانند.

منابع فارسی

ارسطو. (۱۳۵۸). سیاست (عنایت، ح. مترجم). شرکت سهامی کتاب‌های جیبی.

اسحاقی، م. و احمدیه، م. (۱۳۹۹). بازخوانی عدالت در اندیشه جان رالز (با تأکید بر عدالت جنسیتی). متون و برنامه‌های علمی علوم انسانی، ۲۰(۱۱)، ۱-۲۳.
<https://doi.org/10.30465/crtls.2020.25510.1539>

افروغ، ع. (۱۳۹۰). پیش‌فرض‌ها و رویکردهای نظری عدالت اجتماعی، در دبیرخانه نشست اندیشه‌های راهبردی (ویراستار)، کتاب دومین نشست اندیشه‌های راهبردی: عدالت، (پیاپی ۱)، ۷۵-۸۰.

حاتمی‌نژاد، ح. و راستی، ع. (۱۳۸۵). عدالت اجتماعی و عدالت فضایی؛ بررسی و مقایسه نظریات جان رالز و دیوید هاروی. جغرافیایی سراسری زمین، ۳(۱)، ۳۸-۵۰.
<https://www.sid.ir/paper/453225/fa>

دشتیاری، س.؛ عابدینی، ص. و عزیزخانی، ا. (۱۴۰۰). مطالعه ادراک عدالت اجتماعی در بین زنان استان اردبیل. زن و جامعه، ۱۲(۴۸)، ۱۴۹-۱۷۰.

<https://doi.org/10.30495/jzv.2021.27429.3511>
دلخواه، ج.؛ نیری، ش. و بابایی، و. (۱۳۹۹). تفاوت‌های نسلی در انگیزه خدمت عمومی. مدیریت منابع در نیروی انتظامی، ۱(۳)، ۳۰-۱.
<https://sid.ir/paper/402739/fa>

ذوالفقاری، ا. و حسن زمانی، س. (۱۳۹۳). بررسی رابطه نوع دینداری با نگرش به عدالت اجتماعی. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۶(۲۰)، ۹۳-۱۲۴.
<https://doi.org/10.22054/qjsd.2014.717>

رویمر، ج. (۱۳۸۲). برابری فرصت (خضری، م. مترجم). پژوهشکده مطالعات راهبردی.

زاهدی‌اصل، م. (۱۴۰۰). مددکاری اجتماعی کار با جامعه. دانشگاه علامه طباطبایی.

سالارزاده امیری، ن. و حسینی، س. ح. (۱۳۸۷). رابطه بین برخورداری از انواع سرمایه و نوع نگرش به عدالت

قوانین، الگوبرداری از کشورهایی که در بحث عدالت اجتماعی موفق عمل کرده‌اند، حذف برخی مسئولین و شایسته‌سالاری و انتصاب مسئولین کاردان و همچنین عدالت‌خواه می‌تواند منجر به گسترش عدالت اجتماعی در سطح جامعه شود. از سوی دیگر مشارکت‌کنندگان تحولاتی را در حکمرانی خواستار هستند که کلیت نظام سیاسی کشور را هدف قرار می‌دهد. وقوع انقلاب و تغییر نظام سیاسی کشور راهکار دستیابی به عدالت پنداشته شده است و تأکید زیادی را به‌خصوص در میان پسران این نسل به همراه دارد. ارسطو (۱۳۸۵) نیز در بحث وقوع انقلاب‌ها، همین تفاوت دیدگاه مردم درباره عدالت اجتماعی را یکی از دلایل انقلاب می‌داند. از دیگر تغییرات لازم دموکراتیزاسیون است؛ یعنی آنکه حاکمان و صاحبان قدرت حق اعتراض مردم را به رسمیت بشناسند، قوانین توسط خود مردم بدون هیچ‌گونه تحکم به تصویب برسد و حاکمان در تصمیم‌های خود به خواسته‌های مردم توجه کنند. مردم هم می‌توانند با کنش‌های مدنی از قبیل سرپیچی از قوانین ظالمانه، کمک به فرودستان و برپایی تجمعات به گسترش عدالت در جامعه کمک کنند. علاوه‌بر موارد اشاره‌شده بخشی دیگر از تحولات لازم برای گسترش عدالت در جامعه، تحولات فرهنگی است که می‌توان با آموزش و ایجاد فرهنگ درست بر مبنای عدالت و تبعیض‌زدایی به عدالت اجتماعی در سطح جامعه دست یافت. همچنین لازم است که خود مردم نیز با ایجاد تحول در منش فردی‌شان و الزام خویش به عدالت‌محوری به بسط عدالت در جامعه کمک کنند.

به‌صورت کلی می‌توان نتیجه گرفت که نسل Z با بهره‌گیری از تجارب تبعیض خود و بهره‌گیری از تعاریف موجود درباره عدالت اجتماعی، تفسیری جدید و التقاطی را از مفهوم عدالت اجتماعی ارائه می‌کنند که ترکیبی از برابری و استحقاق است. این نسل در عرصه‌های مختلف زندگی خود بی‌عدالتی را تجربه نموده‌اند. در خانواده، مدرسه و جامعه مورد تبعیض قرار گرفته‌اند و برای رفع این تبعیض‌ها و برقراری عدالت اجتماعی مدنظر خود با عنوان عدالت اجتماعی دویخی، تحول در حکمرانی و فرهنگ عمومی، گسترش دموکراسی و همچنین کنش مدنی را

واعظی، ا. (۱۳۸۳). عدالت اجتماعی و مسائل آن. قبسات، ۹(۳۳)، ۱۸۹-۲۰۷. <https://www.magiran.com/paper/189760>

هورست، چ. ا. (۱۳۹۸). نابرابری اجتماعی: انواع، علل و پیامدها (شکوری، ع. مترجم). دانشگاه تهران.

References

- Adams, J. S. (1963). Towards an understanding of inequity. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(5), 422-436. <https://doi.org/10.1037/h0040968>
- Afroogh, E. (2011). *Presuppositions and theoretical approaches of social justice*. In S. o. t. M. o. S. Ideas (Ed.), *The book of the second meeting of strategic thoughts: Justice*. Payam-e Edalat. [In Persian].
- Aristotle. (1979). *Politics* (H. Enayat, Trans.). Joint Stock Company, Ketab Haye Jibi. [In Persian]
- Block-4 Social Justice. (2018). *IGNOU*. [Retrieved January 15, 2024] <http://egyankosh.ac.in/handle/123456789/48824>
- Center for Economic and Social Justice (n.d.). *Defining economic justice and social justice*. [Retrieved September 21, 2005] <http://www.cesj.org/thirdway/economicjustice-defined.htm>
- Chapin, R. K. (2017). *Social policy for effective practice: A strengths approach*. Routledge.
- Chen, H. Y., & Tang, I. C. (2021). Social workers' attitudes on social justice in Taiwan. *SAGE Open*, 11(1), 1-8. <https://doi.org/10.1177/2158244020988287>
- Delkhah, J., Nayyeri, S., & Babaei, V. (2020). Generational differences in public service motivation. *Journal of Resource Management in Police*, 8(31), 1-30. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/2230596>
- Dashtyari, S., Abedini, S., & Azizkhani, E. (2022). Study of social justice perception among women in Ardabil province. *Quarterly Journal of Women and Society* 12(48), 149-170. [In Persian]. <https://doi.org/doi.org/10.30495/jzv.2021.27429.3511>
- Davis, K., & Moore, W. E. (1945). Some principles of stratification. *American Sociological Review*, 10(2), 242-249. <https://doi.org/10.2307/2085643>
- De White, M. (2022). Gen Z are not 'coddled.' They are highly collaborative, self-reliant and pragmatic, according to new Stanford-affiliated research. *Stanford News*. <https://news.stanford.edu/2022/01/03/know-gen-z>
- Eshaghi, M., & Ahmadi, M. (2020). Rereading justice in John Rawls' thought with an emphasis on gender justice. *Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences*, 20, 1-23. [In Persian]. <https://doi.org/10.30465/crtls.2020.25510.1539>
- Fabre, S. (2011). *Justice in a transforming world* (R. Fallah, Trans.). Imam Sadiq University. [In Persian]

- اجتماعی. علوم اجتماعی، ۱۶(۴۴)، ۴۹-۸۸. <https://www.magiran.com/paper/744783>
- سیم‌بر، ر. (۱۳۷۸). عدالت اجتماعی و توسعه اجتماعی، مجموعه مقالات همایش توسعه اجتماعی. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۴۹-۱۷۳.
- صدیق سروستانی، ر. و دغافله، ع. (۱۳۸۷). مقایسه نگرش شهروندان معمولی و نخبگان جامعه در مورد عدالت اجتماعی (مورد تهران بزرگ). نامه علوم اجتماعی، ۱۶(۳۴)، ۲۳-۴۷. <https://sid.ir/paper/2321/fa>
- طاهری، ا؛ قاسمی، و. و کیان‌پور، م. (۱۳۹۴). تأثیر تسهیلات ویژه فرزندان شاهد و ایثارگر بر عدالت اجتماعی ادراک شده (مطالعه موردی شهر اصفهان). رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۹)، ۲۲۱-۲۵۲. <https://www.magiran.com/paper/1510003>
- غنی‌نژاد، م. (۱۳۷۹). عدالت، عدالت اجتماعی و اقتصاد. تأمین اجتماعی، ۳(۳)، ۷۷۷-۷۹۰. https://qjo.ssoir.ir/article_60223.html
- فابر، س. (۱۳۹۰). عدالت در جهان متحول (ر. فلاح، مترجم). دانشگاه امام صادق (ع).
- قابل، ا. (۱۳۸۳). اسلام و تأمین اجتماعی. مؤسسه عالی پژوهشی تأمین اجتماعی.
- کاتوزیان، ن. (۱۳۸۶). عدالت و حقوق بشر. مطالعات حقوق خصوصی، ۳۷(۳)، ۳۲۳-۳۳۱. <https://dori.net/dor/20.1001.1.25885618.1386.37.3.9.3>
- گلیکن، م. (۱۳۹۲). مددکاری اجتماعی در قرن ۲۱ (یزدانی، ع. و محمدی، ا. مترجمان). جامعه‌شناسان.
- میرسندسی، م. (۱۳۸۹). تحلیل درک مردم از عدالت در مشهد. مطالعات اجتماعی ایران، ۴(۴)، ۸۴-۹۶. <https://www.magiran.com/p936405>
- ندیری، م. و شکوری، ع. (۱۳۹۰). مطالعه برداشت از عدالت اجتماعی [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده]. دانشگاه تهران.
- هزارجریبی، ج. (۱۳۹۰). بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران). جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲(۳)، ۴۱-۶۲. <https://dori.net/dor/20.1001.1.20085745.1390.22.3.3.3>

- Value differences underlying public views about social justice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(1), 201–211. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.1.201>
- Rawls, J. (2009). *A theory of justice*. Harvard University Press. <https://books.google.com/books?id=kvpby7HtAe0C>
- Roymer, J. (2003). *Equality of opportunity* (M. Khazari, Trans.). The Research Institute for Strategic Studies. [In Persian]
- Salarzadeh Amiri, N., & Hoseyni, S. H. (2009). The study of relationship between the possession of economic, cultural & social capital and people's attitude towards social justice. *Journal of Social Sciences*, 16(1), 49-. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/744783>
- Sediq Sarvestani, R., & Daghaqaleh, A. (2008). A comparison of ordinary citizens' and elites' attitudes towards social justice (Case Study: Greater Tehran). *Journal of Social Sciences*, 16(34), 23-47. [In Persian]
- Simbar, R. (1999). *Social justice and community development, a collection of articles from the social development conference*. Elmi Va Farhangi. 173-149. [In Persian]
- Swift, A., Marshal, G., Burgoyne, C., & Routh, D. (1995). *Does it matter what the people think?* In T. R. Kluegel, D. S. Mason & B. Wegener (Eds.), *Social Justice and Political Change* (pp. 15– 48).
- Taheri, A., Ghasemi, V., & Kianpour, M. (2016). The relationship between special privileges of martyr's and veteran's children and perceived social justice (The Case of Isfahan City). *Social Welfare Quarterly*, 15(59), 252-221. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/1510003>
- Taylor, A. (2024). *Ipsos equalities index 2024: A 29-country study*. Ipsos. https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-05/IEI_2024_Global%20Charts.pdf
- Thurow, L. C. (1969). *Poverty and discrimination*. Brookings Institution.
- Turner, B. S. (1986). *Equality*. Ellis Horwood. <https://books.google.com/books?id=28AOAAAAQAAJ>
- Visser, G. (2001). Social justice, integrated development planning and post-apartheid urban reconstruction. *Urban Studies*, 38(10), 1673-1699. <http://www.jstor.org/stable/43196600>
- Waeizi, A. (2004). Social justice and the related issues. *Qabasat*, 8(33), 189-. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/189760>
- Zolfaghari, A., & Hasanzamani, S. Z. (2014). Investigate the relationship between religiosity and attitudes to social justice. *Social Development & Welfare Planing*, 5(20), 93-. [In Persian]. <https://www.magiran.com/paper/1370326>
- Zahediasl, M. (2023). *Social work community*. Allameh Tabataba'i University . [In Persian].
- Ghabel, A. (2004). *Islam and social security*. Social Security Organization Research Institute. [In Persian]
- Ghaninejad, M. (2000). Justice, social justice and economics. *Social Security Journal*, 2(3), 777-790 [In Persian]
- Glicken, M. (2011). *Social work in the 21st century : An introduction to social welfare, social issues, and the profession* (A. Yazdani & E. Mohammadi, Trans; F. Hemmati, Ed.). Jame Shenasan. [In Persian].
- Hataminejad, H., & Rasti, O. (2006). Social justice and spatial justice; Examining and comparing the theories of John Rawls and David Harvey. *Territory*, 3(1), 38-50. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/453225/fa>
- Hezarjaribi, J. (2011). The study of feeling social justice and effective factors on it. *Journal of Applied Sociology*, 22(3), 41-62. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1390.22.3.3.3>
- Hurst, C. E. (2013). *Social inequality : Forms, causes, and consequences* (A. Shakoori, Trans; 8 ed.). Tehran University. [In Persian].
- Im, D. K. (2014). The legitimation of inequality: Psychosocial dispositions, education, and attitudes toward income inequality in China. *Sociological Perspectives*, 57(4), 506-525. <https://doi.org/10.1177/0731121414536883>
- Katouzian, N. (2008). Justice and human rights. *Law Quarterly*, 37(3), 323-331. [In Persian]. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25885618.1386.37.3.9.3>
- Kuhn, A. (2019). The subversive nature of inequality: Subjective inequality perceptions and attitudes to social inequality. *European Journal of Political Economy*, 59, 331-344.
- Leftwich, R. H. (1977). *Personal income and marginal productivity*. In D. M. Gordon (Ed.), *Political Economy: An Urban Perspective*, (PP. 78-81). Lexington, MA: D. C. Heath.
- Ma, B., Tan, Q., & Du, P. (2022). Public opinion and Ssocial justice in China. *Journal of Chinese Political Science*, 27(4), 619-636. <https://doi.org/10.1007/s11366-021-09761-4>
- Mannheim, K. (1970). The problem of generations. *Psychoanalytic Review*, 57(3), 378-404. <http://marcuse.faculty.history.ucsb.edu/classes/201/articles/27MannheimGenerations.pdf>
- Miller, D. (1992). Distributive justice: What the people think. *Ethics*, 102, 555– 593.
- Mirsendesi, M. (2012). Analysis of people's understanding of justice. *Journal of Iranian Social Studies*, 4(4), 84-96. [In Persian]. <https://www.magiran.com/p936405>
- Nadiry , M., & Shakoori, A. (2011). *A study of perceptions of social justice* Tehran. Tehran. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/09aee99833b4f1916ab713f411898d19>
- Rasinski, K. A. (1987). What's fair is fair—Or is it?